

Ildefonso Falcones

FATIMINA RUKA

DRUGI DEO

Prevela sa španskog
Dragana Bajić-Nikolić

■ Laguna ■

Naslov originala

Ildefonso Falcones

LA MANO DE FÁTIMA

Copyright © 2009, Ildefonso Falcones de Sierra

Copyright © 2009, Kurmon Ltd.

Copyright © 2009, Random House Mondadori,

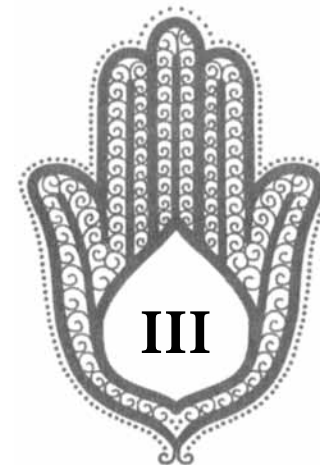
S. A. Travessera de Gràcia, 47–49. 08021 Barcelona

Translation Copyright © 2010 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Mojim sinovima Ildefonsu, Alehandru,
Hoseu Mariji i Giljermu*

Ako se jedan musliman bori ili nalazi u paganskom području, on nije u obavezi da izgleda drukčije od onih koji ga okružuju. U takvim okolnostima musliman može smatrati da je bolje ili da čak mora da liči na njih, pod uslovom da njegovo držanje pretpostavlja neku versku dobrobit kao što je da im očita bukvicu, da otkrije njihove tajne i prenese ih muslimanima, da izbegne štetu, ili da ima kakav drugi koristan cilj.

Ahmed ibn Tajmija (1263–1328),
čuveni arapski pravnik

U ime vere

...Pošto su me ljudi zvali Bogom i božjim sinom, moj je Otac, ne hoteći da na dan Strašnog suda budem predmet poruge đavolima, više voleo da na ovome svetu budem predmet vređanja zbog Judine smrti na krstu... I to će vređanje potrajati sve do smrti Muhamedove, a on će, kada dođe na ovaj svet, izvući iz zablude sve one koji veruju u božji zakon.

Jevanđelje po Varnavi

Kordova, 1584.

Ernando je posmatrao oslikavanje i radove na preoblikovanju koji su se odvijali u biblioteci katedrale – knjige su već bile iznete – što će je pretvoriti u kapelu svetohraništa. Mesto ga je moćno privlačilo pa je dolazio redovno. Sem što je išao u šetnju na konju i zatvarao se da čita u velikoj biblioteci u palati vojvode od Montereala – to mu je postalo novo stanište – malo je šta imao da radi. Vojvoda je sredio njegove nesuglasice s grofom od Espijela sporazumom čije pojedinosti Ernando nikada nije do kraja saznao i, u stilu španskog plemstva, zabranio mu da radi dodelivši mu veliko-dušan mesečni iznos koji Ernando nije znao ni kako da potroši. Za kuću don Alfonsa Kordovskog bila bi uvreda da se jedan od njegovih štićenika unizi i nešto radi!

Međutim, uprkos tome što ga je vojvoda uvažavao, Ernando je bio isključen iz ostalih društvenih dešavanja kojima su se bavljali ti dokoni hidalzi. Vojvoda je imao sopstvene obaveze na dvoru, pored onih koje su mu nametala njegova velika i bogata imanja, zbog kojih je u više navrata na duže odsustvovao iz Kordove. Iako mu beše spasio život, Ernando je i dalje bio Morisko, koga je oholo kordovsko društvo jedva podnosilo.

No ako je tako bilo s hrišćanima, nešto slično se desilo i s njegovom braćom po veri. Vest da je oslobodio vojvodu u ratu u Alpuharasu i naklonost koju je stekao tim činom pronela se od usta do usta po celoj zajednici. U nadi da će njegovi saborci na kraju ipak razumeti i da neće pridati preteranu važnost tom davnom događaju, prihvatio je plemićevo okrilje, no kad se osvestio, priča je već kružila po celoj

Kordovi i Morisci su o njemu govorili pogrdno, upotrebljavajući ono omraženo ime koje ga je pratilo od detinjstva: Nazarećanin.

– Neće više da prihvate tvoj novac. Neće da duguju usluge jednom hrišćaninu – saopštila mu je Ajša kad je hteo da joj da pozamašnu svotu što je trebalo da posluži za otkup robova.

Pored novca namenjenog tome, Ernando je majci davao dovoljno da ne trpi oskudicu u kući koju je delila s nekoliko porodica Moriska. Ernando je otišao da potraži Abasa, jedinog člana nekadašnjeg saveta preživelog posle epidemije kuge koja je pokosila grad dve godine ranije, usmrтивši blizu deset hiljada ljudi, petinu stanovništva, među njima Halila i dobroga don Hulijana. Našao ga je u kraljevskim konjušnicama.

– Zašto ne prihvatate moju pomoć? – pitao ga je kad su ostali nasamo, u kovačnici, pošto je pri dolasku promrmrljao gotovo nerazgovetan pozdrav. Posle vesti o smrti Fatime i dece i Ernandovog silovitog napada na kovača, njihovo prijateljstvo je bilo narušeno. – Fatima i ja smo prvi doprineli oslobađanju mavarskih robova, i to više nego ostali članovi zajednice, sećaš li se?

Abas je na nekoliko časaka skrenuo pažnju sa oruđa kojim je poslovaio na jednom stolu.

– Ljudi neće poklone od Nazarećanina – odgovorio je osorno pre nego što se ponovo usredsredio na rad.

– Upravo bi ti prvi trebalo da znaš da to nije tačno, da nisam hrišćanin. Vojvoda i ja smo samo ujedinili snage da pobegnemo od jednog gusara preobraćenika koji...

– Neću da slušam tvoja objašnjenja – zaustavio ga je Abas, ne prekidajući posao. – Mnogo je toga što svi znamo da nije tačno, a ipak... Svi Morisci su se zakleli na vernost svom kralju i zato su evo ovde, poniženi jer su izgubili rat. I ti si se zakleo na odanost našoj stvari, a ipak si pomogao jednom hrišćaninu. Ako si mogao da prekršiš tu zakletvu, zašto tako teško sudiš onima koji u određenom trenutku nisu mogli da ispune svoja obećanja?

Kad je izustio ove reči, kovač se ispravio pred njim, moćan. „Zašto me i dalje osuđuješ?“, pitao je njegov pogled. „Nisam mogao da učinim ništa da sprečim smrt tvoje žene“, izgledalo je da hoće da mu kaže.

Ernando je ćutao. Spustio je pogled na nakovanj na kome su se oblikovale potkovice. To nije bilo isto: Abas mu je obećao da će mu

paziti na porodicu; Abas mu je tvrdio da mu Ubaid neće smetati. Abas... Izdao ga je! I Fatima, Fransisko, Ines i Šamir su mrtvi. Njegova porodica! Zar za tako nešto postoji oproštaj?

– Ja nikome nisam učinio nažao – odvratio je Ernando.

– Zar nisi? Vratio si život i slobodu jednom španskom velikašu. Kako možeš da tvrdiš da zaista nisi nikome učinio nažao? Ishod rata zavisi od njih, od svakog od njih ponaosob: od njihovih očeva i njihove braće, od sporazuma koje mogu sklopiti ako je neko iz njihove porodice zarobljen. Ovaj isti sveti grad – nastavio je Abas podižući glas – hrišćani su mogli ponovo da osvoje zato što je jedan, samo jedan plemić, don Lorenzo Suares Galjinato ubedio kralja Abenuta da je sa ogromnom vojskom na položajima u Esihi, na samo sedam milja oдавde! I da je trebalo da se obrati za pomoć Valensiji umesto da je potraži u Kordovi. – Abas snažno dunu; Ernando nije znao šta da kaže. – Samo jedan plemić je izmenio sudbinu zapadne muslimanske prestonice! Da li i dalje tvrdiš da nisi nikome učinio nažao?

Nisu se ni pozdravili.

Abasov prekor je nekoliko dana progonio Ernanda. Stalno je pokušavao da ubedi sebe da je gusar Baraš hteo don Alfonsa samo da bi za njega dobio otkupninu. Njegovo oslobađanje nije moglo da utiče na razvoj rata u Alpuharasu, ponavljao je uporno sebi, ali kovačeve reči nisu prestajale da mu dolaze na um u najneprikladnijim trenucima. Zato je voleo da posećuje kapelu svetohraništa u katedrali, nekadašnju biblioteku koja mu je vraćala toliko uspomena. Tamo je nalazio spokoj dok je posmatrao kako Čezare Arbazija, italijanski majstor koga je unajmila uprava, slika i ukrašava kapelu od poda do svoda, uključujući i zidove i dvostruke lukove. Malo-pomalo, osnova u žutosmeđim i crvenim tonovima punila se anđelima i grbovima. Umetnikova ruka je dosežala do najskrovitijeg kutka. Čak su i kapiteli stubova bili pokriveni zlatnim slojem!

– Veliki majstor Leonardo da Vinči govorio je da vernici više vole da vide sliku Boga nego da čitaju spise koje se tiču božanstva – objasnio mu je jednog dana Italijan. – Ova će se kapela izraditi po ugledu na Sikstinsku kapelu crkve svetog Petra u Rimu.

– Ko je Leonardo da Vinči?

– Moj učitelj.

Ernando i Čezare Arbazija, čovek od otprilike četrdeset pet godina, ozbiljan, nervozan i pronicljiv, sklopili su prijateljstvo. Slikar je zapazio tog Moriska, uvek savršeno odevenog, na kastiljanski način – kako je to bilo obavezno na vojvodinom dvoru – treći put kad ga je video da sedi u kapeli i satima posmatra njegov rad; oni su se lako složili.

– Tebe se slike ne tiču mnogo, zar ne? – pitao je slikar jednog dana. – Nikada nisam primetio da ih gledaš, ne pobožno, nego čak ni radoznavo. Više te zanima tok slikanja.

To je bila istina. Ernanda je najviše privlačio postupak koji je Italijan primenjivao pri oslikavanju kapele svetohraništa, toliko drukčiji od onoga koji je video da koriste izrađivači safijana i kordovski slikari: freskoslikarstvo.

Majstor je na deo zida koji je želeo da oslika nanosio sloj mešavine krupnog peska i kreča, što je posle marljivo glačao i belio mermernim peskom s još kreča. Po toj podlozi je mogao da slika samo dok je bila sveža i vlažna, zbog čega su ponekad, kad bi video da će se sloj osušiti pre nego što stigne da završi posao, celom katedralom odzvanjali povici i kletve na njegovom maternjem jeziku.

Dvojica muškaraca su se nekoliko časaka ćuteći posmatrala. Italijan je znao da je Ernando novi hrišćanin i naslućivao je da i dalje ispoveda muhamedansku veru. Moriska nije brinulo i da mu se ispovedi. Bio je siguran da i Arbazija nešto krije: ponašao se kao hrišćanin, slikao je Boga, Bogorodicu, kordovske mučenike i anđele; radio je za katedralu, ali je zbog nečega u njemu i njegovim rečima bio različit od pobožnih Španaca.

– Ja sam pobornik čitanja – priznao je Morisko. – Nikada neću pronaći Boga u prostim slikama.

– Nisu sve slike tako proste; mnoge od njih odražavaju ono što je sakriveno u knjigama.

S tom zagonetnom majstorovom izjavom završili su razgovor za taj dan.

Dvor vojvode od Montereala nalazio se u gornjem delu četvrti Santo Domingo. Glavna zgrada je bila iz četrnaestog veka, iz doba kada je osvojena Kordova; svedok njenog kalifskog sjaja bio je stari minaret,

koji se isticao na jednom uglu. Kuća je bila izgrađena u dva nivoa vrlo visokih tavanica, a dodato joj je nekoliko zgrada, pa je počela da liči na zamršeni lavirint. Dva velika vrta i deset unutrašnjih dvorišta povezivali su zdanja. Čitav građevinski sklop je zauzimao ogromnu površinu. Unutra se ogledalo bogatstvo svojstveno plemstvu: obilje velikih komada pokućstva, kipovi, tapiserije i safijani koji su ipak, malo-pomalo, ustupali mesto slikama u ulju; posuđe i pribor za jelo obilovali su srebrom i zlatom; kože i vezene svile bilo je svuda. Dvor je raspolagao svakojakim pogodnostima: mnogobrojnim spavaćim sobama s nužnicima, kuhinjom, skladištima i ostavama, kapelom, bibliotekom, računovodstvom, konjušnicama i prostranim dvoranama za zabave i prijeme.

Godine 1584. Ernando je imao trideset godina, a vojvoda trideset devet. Iz prvog braka mu je preživio sin od šesnaest godina, a iz drugog, koji je osam godina ranije sklopio s gospom Lusijom, kastiljanskom plemkinjom, imao je dve kćeri – jednu od šest i jednu od četiri godine – i dvogodišnjeg mališana. Osim Fernanda, prvorodenog, kog su poslali na dvor u Madrid, gospa Lusija i njeno troje potomaka stanovali su u dvoru u Kordovi, a s njima i jedanaestorica rođaka hidalga bez imovine, poreklom od ove ili one porodične grane, različite životne starosti, koje je don Alfonso Kordovski, nosilac naslednog prava, prihvatio i izdržavao.

U toj šarenoj dvorskoj družini koja je živela o vojvodinom trošku, behu ponosni i osorni hidalzi – nalik onom koji jednog dana beše platio Ernandu četiri reala da mu pokaže ko je doveo u sumnju njegovo poreklo – i daleki rođaci, povučeni i ćutljivi, kao što je bio don Esteban, narednik regimente, s jednom ukočenom rukom, „stidljivi sirotan“ koga je don Alfonso doveo u svoj dom.

„Stidljivi sirotani“ činili su posebnu vrstu prosjaka. Bili su to muškarci i žene bez sredstava za život koje je čast sprečavala i da rade i da javno prose, a koje je dostojanstveno špansko društvo prihvatilo. Kako da za milostinju mole časní muškarci ili žene? Zato su stvorena bratstva da izađu u susret njihovim potrebama. Istraživali su im poreklo i društveni položaj, pa ako je zaista bila reč o stidljivima, sama braća su od kuće do kuće prosila milostinju umesto njih i posle im nasamo predavala udeljene darove. Za vreme jednog od svojih boravaka u gradu don Alfonso Kordovski je predsedavao

bratstvu i saznao za ovog svog dalekog rođaka; sledećeg dana mu je ponudio gostoprimstvo.

Ernando se vratio u dvor posle popodneva provedenog sa Arbazijom. Nehajno je prevaleo razdaljinu koja je delila katedralu od četvrti Santo Domingo, zastajkujući tu i tamo bez naročitog cilja sem da straži vreme, kao da je hteo da odloži trenutak kada će prekoračiti dvorski prag. Samo u retkim prilikama kada je vojvoda ostajao u Kordovi i tražio mu da sedi pored njega, uspevao je da se dobro oseća u toj lepoj i mirnoj kući; u don Alfonsovom odsustvu, međutim, ponašanje drugih prema njemu bilo je puno istančanih poniženja. Mnogo puta je pomislio na mogućnost da napusti dvor, ali nije bio sposoban ništa da odluči. Od Fatimine i dečje smrti srce mu beše usahlo i volja ubijena: ostao je nemoćan da se suoči sa životom. Proveo je mnoge besane noći slepo se držeći uspomena, a još je više bilo onih u kojima bi potonuo u noćne more jer mu je Ubaid stalno iznova ubijao porodicu, a on nije mogao učiniti ništa da to spreči. Kasnije, malo-pomalo, te užasne slike koje su mu naseljavale snove ustupale su mesto srećnijim uspomenama, koje su mu ispunjavale um dok je spavao: Fatima s belom kapicom i osmehnuta; ozbiljna Ines kako ga čeka na kućnim vratima i Fransisko, zadubljen u pisanje brojeva koje mu je diktirao Hamidov dragi glas. Ernando je našao pribežište u tim sećanjima i dani su mu se pretvorili u beskrajno vreme u kome je čekao njihov kraj – noć koja mu je omogućavala da se sastane sa svojim, makar i u snovima. Sve ostalo ga se malo ticalo: kako se činilo, nije mu bilo mesta ni među hrišćanima ni među Moriscima. Jedino je znao da jaše. Njegov posao u kraljevskim konjušnicama okončao se posle nemilog događaja sa Aziratom; tamo više nije imao prijatelja. Kakva ga budućnost očekuje ako napusti dvor? Da se vrati u štavionicu? Da se suoči s prezirom svoje braće po veri? Jednom prilikom, ubeđen da bi mu neki posao pomogao da izađe iz potištenosti, usudio se da don Alfonsu natukne mogućnost da radi na kroćenju konja, no njegov odgovor je bio odsečan.

– Nećeš valjda da svet misli da nisam velikodušan prema onome ko mi je spasao život. – Nalazili su se u vojvodinom kabinetu. Don Alfonso je čitao neki dokument dok je brojna skupina ljudi čekala u

predvorju. – Da li ti ovde možda nešto nedostaje? – dodao je ne dižući pogled s papira. – Zar se prema tebi ne ponašaju dobro?

Kako da kaže vojvodi da ga njegova sopstvena žena prva ponižava. Zahvalnost don Alfonsa Kordovskog bila je iskrena. Ernando je to znao i kod njega nije primećivao ni trunku pritvornosti, ali gospa Lusija...

– Pa onda? – bio je uporan plemić iza svog pisaćeg stola.

– Treba mi to – povukao se Ernando.

Ma šta se desilo, nikad se neće vratiti u štavionicu, rekao je sebi još jednom toga dana kad je stigao do dvorske kapije. Vrtar ga je naterao da sačeka časak duže pre nego što je otvorio vratnice. Dočekao ga je čuteći, bez naklona s kojim je pozdravljao ostale hidalge. Morisko mu je na ulazu predao plašt.

– S božjom pomoći – ipak mu reče dok je čovek prihvatao ogrtač i ne pogledavši ga.

Znajući da ga vrtar posmatra s leđa, ugušio je uzdah i suočio se s nepreglednošću dvora: od tog trenutka pa dok se ne bi zaklonio u samoću biblioteke, doživljavao je bezbroj sitnih uvreda. Samo što nisu poslužili večeru i Ernando je video kako kroz palatu promiču slugе; činili su to ćutke, užurbani. Više od sto ljudi bavilo se vojvodom i vojvotkinjom, njihovom porodicom i svima ostalima oko njih.

Ernando je morao naučiti da razlikuje sve to osoblje. Kapelan, upravitelj imanja, sekretar, vojvodin komornik i vojvotkinjina sobarica bili su na čelu dugog spiska. Za njima su bili glavni poslužitelji, konjušar, knjigovođa i blagajnik. Potom nadzornik trpeze, vinar, peharnik, čuvar srebrnog posuđa, pa nabavljač, ekonom, raznosač i pisar, onda dečje dadilje i nastavnici i napokon ostale slugе, desetine njih, većinom muškarcı, slobodni ili robovi, a među ovim poslednjim nekoliko Moriska. Za kraj, šestoro dece što su imala ulogu paževa.

Gospa Lusija je naložila da Ernanda pouče dvorskim manirima, naročito ponašanju za stolom, što beše jedna od najvažnijih odlika uglađenosti po kojoj su se isticala gospoda. Dama je donela tu odluku posle prvog Ermandovog obroka za dugom trpezom za kojom su sedeli vojvoda i vojvotkinja, kapelan i jedanaestorica hidalga. Toga dana, paževi i posluga su izneli najpre kopune i golubove, ovčetinu, jaretinu i odojke. Usledilo je svima poznato hrišćansko jelo, lonac s kokošijim, ovčijim i junećim mesom i s mahunarkama, a sve to u čorbi

pripremljenoj s funtama slanine. Posle toga, bela poslastica: kokoške grudi kuvane na laganoj vatri u sosu od šećera, mleka i pirinčanog brašna, a za kraj, kolači od lisnatog testa i voće. Ernando je sedeo desno od vojvode, ispred kapelana; suočio se s viljuškama, noževima i kašikama od pozlaćenog srebra postavljenim po redu, s tanjirima i šoljama, peharima i staklenim čašama, slanicima, salvetama i činijicom s vodom koju mu je doneo paž. Pred podmuklo podsmešljivim pogledima hidalga i kapelana, Ernando je prineo ustima da otpije, kad zbunjeno primeti da mu vojvoda namiguje pre nego što je u njoj oprao prste.

Gospa Lusija nije imala nameru da trpi to pomanjkanje manira za svojim stolom. Kada se ručak završio, Morisko je pozvan u jednu malu privatnu odaju, gde su ga čekali vojvoda i vojvotkinja; don Alfonso je sedeo u naslonjaču, blago oborenog pogleda, kao da mu je bilo malo neprijatno jer je pre Moriskovog dolaska morao da se povinuje zahtevima svoje žene. Nasuprot vojvodi, gospa Lusija ga je čekala stojeći, ohola, do grla u crnom ispod koga je provirivala nežna bela čipka opšiva. Ernando nije mogao da se otme poređenju s muslimanskim ženama, koje su se pred neznancima povlačile i skrivale. Za razliku od njih, kao i sve hrišćanske plemkinje, gospa Lusija se pokazivala pred svetom, mada je, opet kao i svaka odmerena dama, nastojala da prikrije svoju privlačnost: grudi je pritiskala steznikom pošto bi ih prvo okovala olovnim tablicama, a i nastojala je da joj ten bude bledunjav, zbog čega je redovno pila rastvorenu glinastu zemlju.

– Ernando, ne možemo...! – vojvoda se nakašljao; gospa Lusija uzdahnu i ublaži ton. – Ernando... vojvodi i meni bi bilo vrlo po volji da se naučiš lepom ponašanju.

Dodelili su mu najstarijeg rođaka koji je stanovao u palati, jednog napirlitanog hidalga koji se zvao Sančo, vojvodinog brata od strica, koji je zaduženje prihvatio preko volje. Gotovo cele godine don Sančo ga je podučavao kako da koristi pribor za jelo, kako da se ponaša pred svetom i kako da se odeva; čak se zauzeo i da mu popravi izražavanje na alhamijadu, koji je kod Ernanda kao i kod svih Moriska patio od izvesnih fonetskih nedostataka, među njima i od težnje da glas s pretvori u š i obrnuto.

Stoički je izdržao svakodnevne časove koje mu je davao don Sančo. U to vreme, Ernandova malodušnost je bila tolika da čak nije ni uviđao poniženje što prema njemu postupaju kao prema detetu; jednostavno

je slušao ne razmišljajući, dok mu jednoga dana hidalgo, raspoložen kao da mu je sve to bilo po volji, nije predložio da ga nauči da igra.

– Koraci – najavio je podižući glas dok je izveštačeno hodao po salonu gde su učili – oba stopala u pokretu, poskoci, vez, poskok pri okretu – nabrajao je don Sančo, trapavo skakutao i opisivao krug jednom nogom – poskok s makazicama. – Kod makazica mu je Ernando okrenuo leđa i ćutke izašao iz prostorije. – Četvoroskok – čuo je hidalga kako nastavlja – okreti...

Posle tog dana gospa Lusija je smatrala da Ernando može s njima deliti trpezu; shvatila je da će teško biti u prilici da pokaže svoj igrački dar, pa je na njegovu obuku stavila tačku. Uprkos tome, novousvojeni maniri nisu uticali na odbojnost koju je na dvoru trpeo kada je don Alfonso bio odsutan.

U petak uveče, kada je Ernando priznao Arbaziji da u njegovim slikama nije mogao da pronađe Boga, u palati su za večeru imali svežu ribu, koju su doneli ribari s Gvadalkivira. U dane posta, razgovori četrnaestoro ljudi za stolom bili su mnogo škrtiji nego kada su se jeli meso i slanina, a znalo se da mnogi od njih, u koje je trebalo ubrojati i sveštenika, posle odlaze u kuhinju da se dočepaju hleba, šunke i krvavica. Za vreme večere Ernando nije obraćao pažnju na razgovore između hidalga, kapelana ili gospe Lusije, koja je veličanstveno predsedavala dugom trpezom. Niti su oni i najmanje marili za njega.

Želeo je da ode u biblioteku, gde je svake večeri nalazio utočište među gotovo tri stotine knjiga koje je don Alfonso skupio, pa je tako i učinio čim je vojvotkinja označila kraj večere. Srećom po njega, bio je isključen iz dugih večernjih sedeljki na kojima su se glasno čitale knjige ili se pevalo. Prošao je kroz nekoliko odaja i dva dvorišta pre nego što je stigao u takozvano bibliotečko dvorište, iza koga je bila velika čitaonica. Već nekoliko dana je bio zadubljen u *La Araukanu*,* čiji je prvi deo objavljen petnaest godina ranije, no te večeri nije namestio da nastavi sa zanimljivim štivom. Reči koje je tog popodneva

* Epski spev španskog pesnika Alonsa de Ersilje (1533–1594) o ratu Španaca i čileanskih Indijanaca, pripadnika plemena Mapuče, poznatih još i kao Araukanci. (Prim. prev.)

izgovorio Arbazija navodeći Leonarda da Vinčija i govoreći o potrazi za Bogom u slikama, podsetile su ga na one koje mu je svojevremeno uputio don Hulijan u tišini te iste kapele:

– Čitaj, jer Gospod je tvoj najvelikodušniji. On je taj koji je čoveka naučio da se služi pisaljkom.

– Šta znače ti zakoni? – ispitivao ga je tada Ernando.

– Uspostavljaju božanski odnos između verujućih i Boga putem lepog pisanja. Moramo da slavimo reč otkrovenja. Preko krasnopisa omogućavamo vidljivost Otkrovenja i božanske reči. Svi veliki kaligrafi su se trudili da ulepšaju Reč. Verujući moraju da pronađu pisano Otkrovenje na mestima gde klanjaju da bi ga zauvek zapamtili i imali pred očima, pa što je ono lepše, utoliko bolje.

Svih onih dana kada su obojica prepisivali Kuran, don Hulijan mu je pričao o različitim vrstama kaligrafije, naročito o kufijskoj, koju u Kordovi behu izabrali Omajadi da osвете džamiju, ili o nasridskom kosom pisanju korišćenom u Alhambri u Granadi. Ali čak ni dok su uživali u tumačenju poteza ili veličanstvenosti skupova koju su neki kaligrafi postizali upotrebom različitih boja, sami u svojim spisima nisu težili lepoti; što su više primeraka Kurana mogli da ponude zajednici, to bolje, a brzina nije bila u slozi sa savršenstvom.

Te večeri, kad je ušao u biblioteku i upalio fitilje u lampama, Ernando je na pameti imao samo jedan cilj: da uzme pero i hartiju i preda se Bogu, onako kako je to Arbazija činio svojim slikanjem. Pred očima je već video prvu suru iz Kurana krasno ispisanu na andaluškom arapskom: uspravne crte slova su bile prave, pa su se kružno produžavale, a gornji znaci su bili crni, crveni i zeleni. Ima li u biblioteci mastila u boji? Don Alfonsovi pisar i sekretar nisu ga koristili za svoje spise. U tom slučaju, moraće ga kupiti. Gde li bi ga mogao naći?

S tim mislima je seo za pisaci sto, okružen knjigama poredanim na lepo izrađenim policama od plemenitog drveta. Kako je i očekivao, nije bilo mastila u boji. Ernando je pregledao pera, mastionicu i listove papira. Mogao bi prvo da pokuša, odlučio je. Umočio je jedno pero i pažljivo, uživajući u potezu, naslikao veliko slovo, alif, prvo slovo arapskog alfabeta, dugo i čulno zaobljeno, poput ljudskog tela, tako kako su ga od davnina opisali. Nacrtao je glavu s čelom, grudi, leđa, trbuh...

Trgao se od nečijeg smeha u dvorištu. Zadrhtao je. Šta on to radi? Umalo što nije prosuo mastionicu koliko su mu se dlanovi oznojili;

zgrabio je papir i brzo ga ispresavijao da ga sakrije pod košulju. Sa srcem koje mu je tuklo u grudima, osluškivao je kako se smeh i koraci udaljavaju ka suprotnom kraju dvorišta. Uopšte mu nije ni prošlo kroz glavu da pazi, prekoreo je sebe, osećajući da mu se otkucaji smiruju. Ne može da se bavi arapskim krasnopisom u biblioteci jednog hrišćanskog vojvode gde je svakog trenutka mogao da uđe neko od hidalga ili slugu! Ali ne može ni da se zatvori u svoju spavaću sobu, pomislio je kad je sebi predočio tu mogućnost. Već dve godine je posle večere redovno posećivao biblioteku dok bi ostali čitali ili pevali u očekivanju da se gospa Lusija povuče u svoje odaje, i taj čas bi napokon iskoristili da izađu i potraže uživanja što ih je nudila kordovska noć. Bila bi im sumnjiva ta njegova promena navike. Pored toga, gde bi čuvao pribor za pisanje i hartiju? Sluge... a možda ne samo oni, prevrtali su mu po stvarima. Čak i po onima koje je držao u škrinji pod ključem, primećivao je to od početka; neko ima još jedan ključ, shvatio je kad je po treći put utvrdio da su mu sve ispreturali. Odmah prvog dana sakrio je zlatnu Fatiminu ruku, svoje jedino blago, u nabor šarene tapiserije koja je prikazivala lov na divlju svinju u planini; tamo je bila na sigurnom. Ali sakriti pera, mastionicu i hartiju... to je bilo nemoguće!

Gde može da piše a da ne dovede sebe u opasnost da ga otkriju? Ernando prelete pogledom veliku biblioteku: bila je to pravougaona prostorija s vratima na svakom kraju. Između polica s knjigama i prozora s rešetkama koji su gledali na trem i dvorište stajao je dugi niz stolova sa stolicama i lampama za čitanje, a tri pisača stola behu odvojena. Nije imao kuda da se skloni. Osmotrio je treća vrata u dnu sobe, uzidana u policu: vodila su u nekadašnji minaret, prislonjen uz ugao palate. Jednom je radoznalo ispitao unutrašnjost minareta i samo ga je obuzela setna čežnja za mujezinom koji bi pozivao na molitvu: reč je bila o običnoj četvrtastoj kuli, uzanoj, s potpornim stubom oko koga su se uvijale stepenice vodeći do vrha. Morao je pronaći neko mesto da piše, čak i ako je to iziskivalo promenu navika, makar radio i van palate, u nekoj drugoj kući. Zašto da ne? Izvadio je iz košulje zgužvani papir i zagledao se u alif. Izgledalo mu je drukčije od svih slova koja je dotad napisao; primetio je u njemu pobožnost koja je onim drugim nedostajala. Hteo je da pocepa papir, ali se predomislio: bilo je to prvo slovo koje je napisao pokušavajući da njime predstavi Boga, isto kao Arbazija na svojim svetim slikama.

Gde bi mogao sakriti svoje radove? Ustao je, uzeo lampu, prošetao po biblioteci odbacujući moguća skloništa i najzad stigao u podnožje stepeništa u minaretu. Činilo se da tamo niko ne zalazi često; stepenice su bile prekrivene sitnim peskom koji se krunio iz starih kamenova tesanika. Kula vekovima nije popravljana, možda zbog značenja koje je imala za hrišćane. Počeo je da se penje pridržavajući se za središnji stub. Poneki kamen u njemu se micao. A ako bi svoje papire sklonio iza nekog od njih? Pažljivo ih je opipavao da pronađe neki koji bi mu poslužio. Odjednom, na pola penjanja, jedan kamen popusti. Ernando prinese lampu: nije se pomerio samo taj kamen, već dva u nizu, otkrivajući pogledu gotovo neprimetnu pukotinu. Šta li je to? Jako je gurnuo i kamenje se pomeri: izgledalo je kao da se neka tajna vratanca otvaraju u malu šupljinu u stubu.

Osvetlio je unutrašnjost; ruka s lampom mu je drhtala i tada je otkrio škrinjicu, jedino što je moglo stati u tako mali prostor. Bila je to škrinja od reljefno išarane kože s gvozdanim okovom, sasvim drukčija od škrinja i kovčega koji su se mogli videti u dvoru: većina njih beše u mudeharskom stilu, sa umecima od kosti, abonosa i šimširovog drveta, ili izrađivana u Kordovi i ukrašavana safijanom. Povukao ju je napolje, kleknuo na stepenik i prineo lampu da je pregleda; koža je bila izuzetno obrađena, a sred gustih biljnih motiva nazreo je alif, slovo kao ono koje je upravo sâm napisao. Moralo je da bude baš alif!

Prišao je koliko je mogao i očistio kožu od prašine. Zakašljao se. Zatim je plamen lampe prineo crtežima koje je upravo očistio i jagodicama prešao preko pohabanih slova, čitajući: „*Muham... Ibn Abi Amir*“. Al Mansur!, promrmlja pun poštovanja. Malo šta je još moglo da se pročita. Jeza mu prođe niz kičmu. Bio je to muslimanski kovčežić iz doba vojskovođe Almansora! Otkuda tu skriven?! Seo je na zemlju. Kad bi mogao da ga otvori!

Pregledao je bravu koja je spajala dve gvozdene pločice na sredini škrinjice. Kako da je otvori? Dok su mu se prsti poigravali ključaonicom, gvozdeni okov se meko odvalio od kože za koju je bio pričvršćen uz laki šum zardale starine. Ernandu se brava nađe u šaci. Nekoliko časaka je oklevao. Ponovo kleknu i svečano podiže poklopac.

Kada je osvetlio unutrašnjost, otkrio je nekoliko knjiga napisanih na arapskom.

45

Čezare Arbazija je stanovao sam u kući nedaleko od katedrale, tamo gde je bila carinarnica za svilu. One večeri kada je pozvao Ernanda na večeru, bio je dovoljno učtiv da izbegne slaninu kao i rotkve, belu repu i šargarepu koje su Morisci povezivali s hranom za svinje, pa su ih se stoga gnušali.

– Nisam uspeo da nabavim ovna – priznao mu je slikar pre večere dok su pili limunadu na tremu što je gledao na savršeno negovano dvorište – koji bi bio zaklan prema vašem zakonu.

– Već odavno ne možemo sebi da priuštimo takvu hranu. Živimo pod okriljem takije.* Bog će razumeti. Samo u retkim prilikama, po alkerijskim zabitim poljima, neka naša braća to mogu sebi da dozvole.

Dva čoveka su se ćutke pogledala udišući miomiris cveća u prolećnoj noći. Ernando je iskoristio muk da srkne limunadu i prepustio se mirisima, sećajući se jednog drugog sličnog dvorišta i smeha svoje dece koja su se igrala vodom. Tog istog jutra otkrio je drugi lik koji je Arbazija naslikao na *Tajnoj večeri*, fresci što je krasila kapelu svetohraništa. Slika beše na zabatu iznad same niše u kojoj je trebalo da se čuva Hristovo telo, na središnjem mestu. Ernando nije mogao oka da odvoji od lika desno od Gospoda, lika koji je On grlio; ličio je... ličila je na ženu!

– Moram da razgovaram s tobom – rekao mu je, pogleda prikovanog na figuru žene.

* Dozvoljeni stepen samozaštite muslimana u okruženju koje im nije naklonjeno; kod šiita se naziva i ketman. (Prim. prev.)